Analyysi

Yhteistyön merkitys korostuu kiristyneessä maailmantilanteessa

Raha ja maksaminen | 08.05.2025 | Atte Valtanen

KIRJOITTAJA

Atte Valtanen
Vanhempi ekonomisti

Suomella on pitkään jatkunut perinne yhteiskunnan eri sektoreiden varautumisessa. Tähän työhön osallistuvat laajasti niin viranomaiset, elinkeinoelämä kuin kolmannen sektorinkin osapuolet. Kokonaisvarautumisen hyödyt ovat ilmeisiä. Finanssialan oma kriisinkestävyys on hyötynyt muun muassa tietoverkkojen ja energiasektorin vahvasta varautumisesta. Vastaavasti finanssialan varautuminen tukee muun yhteiskunnan kriisinkestävyyttä turvaamalla esimerkiksi maksamisen palvelut myös vakavissa häiriötilanteissa. Keskinäisriippuvuudet korostavat yhteistyön tärkeyttä ei vain kotimaassa vaan myös kansainvälisessä yhteistyöverkostossa. Kun viemme hyviksi koettuja ratkaisuja pohjoismaiseen ja eurooppalaiseen varautumistyöhön, voimme myös hyödyntää muualla kehitettyjä ratkaisuja. Kiristyneessä maailmantilanteessa myös varautumista erilaisiin skenaarioihin on jatkettava. Tässä työssä Suomi tarvitsee Eurooppaa ja Eurooppa tarvitsee Suomea.

Maksu- ja selvitysjärjestelmien kriisinkestävyys

Suomessa ja lähialueilla on viime vuosina havaittu kasvava määrä eriasteista kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvaa vaikuttamista. Pankkeihin kohdistuu jatkuvasti kyberhyökkäyksiä, joskus voimakkaitakin. Vuoden 2024 syksyllä yhteen suomalaiseen pankkiin kohdistettiin erityisen voimakas kyberhyökkäys. Hyökkäys kesti kokonaisuudessaan yli kuukauden ja piti sisällään ison määrän yksittäisiä hyökkäyksiä. Käytetyt tekniikat ja menetelmät olivat julkisuudessakin olleiden tietojen mukaan hyvin edistyksellisiä. Hyökkäykseen käytettiin myös merkittävä määrä resursseja, mikä antaa viitteitä siitä, että hyökkääjällä oli käytössään valtiollisen toimijan resursseja. Tämä kampanja oli hyvä muistutus siitä, että jatkossa täytyy panostaa keinoihin välttää hyökkäysten mahdolliset laajemmat vaikutukset myös maksu- ja selvitysjärjestelmissä.

Itämeren pohjassa kulkee runsaasti tietoliikennekaapeleita maiden välillä. Näissä kaapeleissa kulkee muun muassa finanssisektorille tärkeitä tietovirtoja. Näihin merikaapeleihin on viimeisen vuoden aikana kohdistunut korostunut määrä vahingontekoja. Huolimatta siitä, että kaapeleita on onnistuttu sabotoimaan, ovat teleyhtiöt onnistuneet kiertämään katkenneissa kaapeleissa kulkevat yhteydet muita reittejä pitkin. Suorilta vaikutuksilta finanssisektorille on pystytty välttymään.

Finanssisektorin varautumista normaaliaikojen vakaviin häiriöihin ja poikkeusoloihin on kehitetty määrätietoisesti sen jälkeen, kun Venäjä aloitti vuonna 2022 Ukrainaa vastaan julman hyökkäyssodan. Sääntely- ja järjestelmäkehityksen[1] lisäksi yleinen tietoisuus ja valmius aiempaa vakavampiin uhkiin, kyberhyökkäyksiin ja hybridioperaatioihin on parantunut. Finanssiala toimii

laajasti muun elinkeinoelämän tuottamien palveluiden, kuten keskeytyksettömän sähkönjakelun ja IT-infrastruktuurin, varassa. Myös finanssisektori hyötyy yhteiskunnan kokonaisvarautumisesta ja voi rakentaa oman kriisinkestävyytensä muiden kriittisten palveluiden varautumisen pohjalta. Tähän asti olemme selviytyneet hyvin. Jatkuvassa muutoksessa oleva maailma kuitenkin takaa sen, että varautumisen eteen tehtävä työ ei ole koskaan valmis.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian päämääränä on turvata yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömien rahoitusmarkkinapalvelujen jatkuvuus kaikissa olosuhteissa[2]. Rahoitusmarkkinapalveluista kykymme ylläpitää maksujärjestelmien luotettavaa toimintaa on varautumisen keskiössä. Koko maksamisen arvoketju perustuu erittäin korkeaan digitaalisten palveluiden ja verkostojen saavutettavuuteen. Nämä palvelut tuotetaan finanssialalle ominaisella tavalla laajoissa, usein maiden rajat ylittävissä järjestelmäkokonaisuuksissa, jotka edellyttävät kellon ympäri jatkuvaa yhteyttä toisiinsa. Tästä syystä myös Suomen maksaminen on integroitunut syvälle globaaleihin ja eurooppalaisiin verkostoihin sekä tietoliikenteen, palveluiden että rahaliikenteen osalta. Tämän infrastruktuurin ja pankkien kansainvälisten yhteyksien varmistaminen erilaisissa uhkaskenaarioissa on oltava korkealla tärkeysjärjestyksessä toimialan varautumista kehitettäessä. Toimintakenttä on laaja ja monitahoinen, mutta yhteistyötä helpottaa se, että myös muissa Pohjoismaissa ja euroalueella tietoisuus varautumisen tärkeydestä on kasvanut.

Seuraavat askeleet varautumisen kehittämiseksi

Suomen Pankin näkökulmasta maksamisen varautumisessa on kolme keskeistä osa-aluetta. Päivittäismaksamisen välineet ovat Suomessa hyvin keskittyneet, ja tarvitsemme niille lisää vaihtoehtoja. Toiseksi varautumisen on perustuttava siihen, että nykyisetkin arjen maksuvälineet toimivat riittävällä tavalla myös normaaliaikojen vakavissa häiriötilanteissa tai kriiseissä. Kolmanneksi varautuminen kuuluu kaikille, ja myös jokaisen suomalaisen kotitalouden ja yrityksen on syytä varmistaa riittävä toimintakykynsä vakavissakin häiriötilanteissa.

Päivittäismaksaminen on Suomessa erittäin keskittynyttä. Suomen Pankin kuluttajatutkimuksen mukaan noin 90 % kansalaisista ilmoittaa tekevänsä vähittäismaksunsa kaupoissa ensisijaisesti maksukorteilla. Kehitys on ollut pitkään saman suuntainen, ja korttimaksamiselle ei ole muuta vaihtoehtoa kuin käteinen. Hyvä varautuminen on kerroksellista ja koostuu toisistaan riippumattomista suorituskyvyistä. Kaupassa tapahtuvan päivittäismaksamisen osalta tilanne on varautumisen näkökulmasta heikko. Maksamiseen tarvitaan vaihtoehtoja.

Maksuneuvoston tuella Suomen Pankki on osaltaan edistänyt määrätietoisesti uutta tilipohjaiseen pikamaksamiseen perustuvaa maksutapaa jo pitkään. Toteutuessaan se lisää myös kilpailua ja

parantaa maksamisen kriisinkestävyyttä[3]. Uusi maksujärjestelmä ei kuitenkaan ole pelkästään kotimainen ratkaisu, vaan perustuu olemassa olevaan yhteiseurooppalaiseen SEPA-maksuinfrastruktuuriin, jossa kaikki suomalaiset pankit ovat olleet sen omistajia ja jäseniä sen alusta saakka, jo yli 15 vuotta. Hankkeen tarkoitus ei ole syrjäyttää nykyisiä maksutapoja, vaan tuoda vaihtoehtoja nykyisten rinnalle. Näin yhden maksutavan häiriöt eivät kriisin sattuessa estäisi kaikkea maksamista. Tilipohjaisen maksamisen toimintavarmuus ja siihen panostaminen on perusedellytys koko yhteiskunnan toimintakyvylle. Toimintavarmuuden lisääminen voi myös tukea liiketoimintamahdollisuuksia.

Myös nykyisten maksutapojen kriisinkestävyyttä tulee parantaa. Nykyisin korttimaksut edellyttävät aina saatavilla ja käytettävissä olevia yhteyksiä kaupan ja pankin välillä. Puhutaan niin sanotusta online-yhteydestä korttimaksujen toteuttamisessa. Suomen Pankin aloitteesta on aloitettu selvitys siitä, miten maksukortit voisivat toimia nykyistä pidemmän aikaa tilanteessa, jossa nykyisin vaadittavat yhteydet olisivat poissa käytöstä tai niissä olisi vakavia häiriöitä. Puhutaan niin sanotusta korttien offline-toiminnallisuudesta. Suomen Pankin aloitteesta on käynnistetty selvitys, miten kyseisiä yhteysriippuvuuksia voitaisiin häiriötilanteissa lieventää. Tämän aloitteen tarkoituksena on varmistaa mahdollisuus vähintään välttämättömien ostosten tekoon häiriötilanteissa. Tämä aloite on yhdenmukainen naapurimaissamme käynnissä olevan kehityksen kanssa ja hyvä osoitus kansainvälisen yhteistyön tuesta kansalliselle varautumiselle. Kaikissa maksamisen varautumiskysymyksissä myös yhteistyö kaupan toimijoiden kanssa on välttämätöntä. Yhteinen intressi päivittäisten ostosten maksujen varmistamiseksi on taannut hyvän yhteistyön toimialojen välillä myös menneisyydessä.

Huolimatta Suomen erittäin korkeasta digitalisaatioasteesta ja pankkipalveluiden laajasta käyttöasteesta merkittävä osa kuluttajista käyttää edelleen käteistä päivittäisasiointiin. Euroopan keskuspankin tekemien selvitysten mukaan käteisen käyttö Suomessa on palautunut koronakuopasta[4]. Selvityksen mukaan kaupan kassalla noin joka neljäs tapahtuma toteutetaan käteisellä. Oman talouden tarpeisiin sopiva pieni määrä käteistä kuuluukin yhtenä osana Suomen Pankin kotivarasuosituksiin. Käteinen on tällä hetkellä ainoa täysin itsenäisesti toimiva vaihtoehto maksamiseen kaupan kassalla silloin, kun digitaalisissa maksuvälineissä on häiriöitä. Käteisen käyttämiseen liittyvät jakeluvelvoitteet ja saatavuuteen ja hyväksyttävyyteen liittyvät kysymykset ovat keskeisiä, kun arvioidaan maksamisen vaihtoehtoja yhteiskunnassa. Kokonaisuuden kannalta on kuitenkin selvää, että pelkällä käteisellä ei voi häiriötilanteisiin varautua, vaan digitaalisten maksutapojen varautumista pitää parantaa edellä kuvatuin keinoin.

Varautuminen kuuluu kaikille

Rahoitusmarkkinaviranomaiset ja finanssitoimiala kantavat laajaa vastuuta

peruspankkipalveluiden ja erityisesti maksupalveluiden toimivuudesta kaikissa oloissa. Työtä tehdään sekä nykyisten palveluiden kriisinkestävyyden vahvistamiseksi että vaihtoehtoisten maksutapojen luomiseksi. Varautua voi vain etukäteen. Sadepäivän sattuessa sadevaatteetkin voi pukea vain, jos ne ovat valmiina naulakossa.

Kansalaisten ja yritysten vastuulla on huolehtia, että oma toimintakyky myös maksamisen ja talouden suhteen säilyy yhteiskunnan häiriötilanteissakin. Maksamisen kotivara[5] on edelleen hyvä yksittäisen kansalaisen ja kotitalouden varautumistapa. Myös yrityksillä on velvollisuus varautua omassa toiminnassaan häiriöihin maksu- tai pankkipalveluissa. Vaikkei enää varsinaisesti puhuta kotivarasta, ovat peruskysymykset silti samoja. Jos maksujärjestelmiin syntyy häiriöitä, ne usein vaikuttavat viiveellä myös yritysten kassanhallintaan, laskujen maksuun ja tietysti myös palkanmaksukykyyn. Mahdolliset vaikutukset alihankintaketjuihin, omien työntekijöiden tulovirtoihin sekä omaan tulorahoitukseen on jokaisen yrityksen arvioitava omista lähtökohdistaan.

Varautumisen haasteet ja kansainvälisen talouden kehitys

Globaali geopoliittinen tilanne on heikentynyt jo pitkän aikaa. Maailmassa vaikuttaa olevan käynnissä kiihtyvä kilpajuoksu siitä, miltä maailmanjärjestyksen tulisi tulevaisuudessa näyttää. Yhdysvaltojen johtama, nykyisin tuntemamme länsimainen järjestys ja dollaripohjainen talousjärjestelmä kohtaa laajenevaa kyseenalaistamista. Tästä esimerkkinä toimii BRICS+-yhteistyö. Julkisuudessa nousee esiin erilaisia vaihtoehtoja sen suhteen, miten kyseiset maat määrittelevät erilaisia järjestelyjä maiden väliseen kanssakäymiseen pyrkien samalla eroon dollarikeskeisyydestä maailmankaupassa. Syynä on ainakin osittain länsimaiden vihollisiksi määriteltyjen maiden pankeille asetetut pakotteet, joita on toteutettu muun muassa kansainvälisen sanomaliikenneverkoston SWIFT:n kautta. BRICS+-maat ovat heterogeeninen ryhmä, ja suunnitelmat uusista maksujärjestelmistä ovat vielä rakentumassa. On kuitenkin syytä huomioida, että kun maiden kumulatiivinen bruttokansantuote (BKT) vastaa noin kolmannesta koko maailman BKT:sta ja kun koalition väestömäärä vastaa noin puolta koko maailman väestöstä, on BRICS+-maiden pyrkimys päästä eroon dollarikeskeisyydestä syytä ottaa vakavasti. Potentiaali suurille muutoksille globaalissa järjestyksessä on ilmeinen. Eurooppalaisin silmin katseltuna kansainvälisten maksuverkkojen blokkiintuminen heikentäisi talouden ennustettavuutta ja lisäisi epävarmuutta myös pitkällä aikavälillä.

Euroopan turvallisuustilanne on heikentynyt edelleen, ja heikentyminen on nopeutunut etenkin kuluvan vuoden aikana. Sota Ukrainassa jatkuu neljättä vuotta, ja vaikka tulitauko näyttääkin todennäköisemmältä, ei ole itsestään selvää, että se ratkaisisi eurooppalaisen turvallisuustilanteen pitkällä aikavälillä. Myös tämä ylläpitää epävarmuutta ja korostaa

varautumistyön jatkamisen tärkeyttä. Maksujärjestelmät ovat houkutteleva kohde kyber- ja hybridivaikuttamiselle niiden keskeisen roolin takia yhteiskunnassa.

Suomi ei voi varautua kaikkiin uhkiin yksin, vaan tarvitsemme siihen laajasti kumppanimaiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Maksamisen varautumisen osalta hyvät ratkaisut kohdentuvat sekä olemassa oleviin maksuvälineisiin että uusiin, ennakkoluulottomiinkin ratkaisuihin. Niiden saavuttamiseksi tarvitsemme hyvää osapuolten välistä keskustelua, kykyä tehdä tarvittavia, eteenpäin vieviä päätöksiä ja riittävää kansainvälistä yhteistyötä.

Viitteet

1. Ks. 666/2022 | Suomen säädöskokoelma – Finlex. ↑
2. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös. ↑
3. Pikamaksamisesta tarkemmin: Miten eurooppalaisen vähittäismaksamisen autonomiaa tulisi parantaa – Euro & talous 2/2025. ↑
4. Ks. Space-tutkimus 2024. ↑
5. Ks. Suomen Pankin maksamisen kotivara. ↑

Asiasanat

geopolitiikka, kotivara, pikamaksaminen, pikis, rahahuolto, varautuminen